

Christopher Hitchens

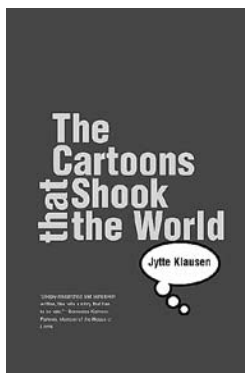
Yale se predao

Zašto je Yale University Press uklonio likovne prikaze Muhameda iz knjige o danskim karikaturama?

Kapitulacija Yale University Pressa pred prijetnjama koje se uopće nisu ni postavile, najnovija je i možda najgora epizoda u polaganom i nepomučenom uzmicanju pred vjerskim ekstremizmom – osobito muslimanskim – koje se širi našom kulturom. Knjiga koja nosi naslov *Karikature koje su protresle svijet* (*The Cartoons That Shook the World*), koju je napisala Jytte Klausen, rodom Dankinja, profesorica političkih znanosti na Sveučilištu Brandeis u Walthamu, država Massachusetts, govori o mračnoj i isplaniranoj kampanji “protesta” i bojkota što je bila orkestrirana krajem 2005. nakon što su danske novine *Jyllands-Posten* objavile natječaj za karikature proroka Muhameda. (Sam natječaj bio je ustvari reakcija na iznenadno odbijanje jednog danskog izdavača da objavi knjigu za djecu o Muhamedovu životu eda i ona ne bi djelovala uvredljivo.) Do trenutka kad su histeriju obustavili oni koji su ju i podjarili, bez ikakva je smisla ubijeno možda čak 200 ljudi širom svijeta.

Yale University Press najavio je prošloga tjedna da su odlučili objaviti knjigu, ali da će iz nje ukloniti 12 karikatura koje su prouzročile prvotni prijevor. Nisu se zadovoljili samo time, uklonit će i druge povijesne ilustracije Prorokova lika, uključujući i onu kojom je Gustav Doré oslikao jedan ulomak Danteova *Pakla* i koja prikazuje kako Muhamedu ondje vade utrobu. (Iste te Danteove strofe likovno su prikazali William Blake, Sandro Botticelli, Salvador Dalí i August Rodin, pa ćemo u budućnosti imati podosta likovne cenzure bude li se dopustilo da se na ovaj način uspostavi presedan.)

Dakle, kad su muslimani postavili granice za prikazivanje Muhameda (a islamske *fetve*, da ne bismo zaboravili, nemaju ni-

Korice knjige *Karikature koje su protresle svijet*, izašlo iz tiska 13. listopada 2009.

kakvu snagu kad se primjenjuju na ljude koji ne pripadaju toj vjeri), izvorna im je namjera bila, i to prilično vrijedna divljenja, spriječiti štovanje idolâ. Postojala je bojazan da će ljudi umjesto boga početi štovati čovjeka, za koga se vjeruje da je njegov poslanik. Stoga je krajnje glupo muslimane nazivati muhamedancima. Unatoč svemu, u islamskoj je umjetnosti mnogo primjerâ – osobito u Iranu – naslikanoga Proroka, pa iako Doréova ilustracija Dantea zaista uznemiruje jer oprimjeruje svojevrzni kršćanski sadizam i sektaštvo, nikad s muslimanske strane nije došao niti jedan prosvjed zbog slikovnog prikazivanja Proroka u umjetnosti Zapada.

Ako se situacija ikada bude promijenila, a lako se može zamisliti da hoće, onda je Yale već dao argument koji direktori galerijâ mogu upotrijebiti kako bi se opravdali kad stanu skidati slike i sklanjati ih u spremišta. Slijedom Yaleove logike nasilje može nastati kao posljedica pokazivanja slikâ – i ne samo to, nego su oni koji su ih izložili izravno odgovorni za to nasilje.

Da pojasnim: *New York Times* od 13. kolovoza donio je izvještaj o predaji sveučilišne naklade u kojem se navode riječi njezina direktora, Johna Donaticha, koji kaže da on uglavnom “ni ne trepne” kad se suoči s mogućim prijevorom, no “kada je trebalo birati između toga ili krvi na mojim rukama, nije bilo dileme”.

Donatich mi je prijatelj i jednom je bio moj izdavač, pa sam mu pisao i upitao ga kako će se, digne li netko u zrak knjižaru zato što je u njoj knjiga profesorice Klausen, krv naći na izdavačevim rukama, a ne na rukama bombaša. Njegov je odgovor došao u formi službene izjave što ju je dao nakladin odjel za odnose s javnošću. U njoj me se obavještava kako se Yale savjetovao s ni-

zom stručnjaka prije nego što će donijeti odluku i da su “svi potvrdili kako pretisak karikaturâ od strane Yale University Pressa sadrži ozbiljan rizik poticanja nasilja”.

Tako eto još jedne stvari koja depri-mira: nitko od “stručnjaka iz obavještaj-nih službi, nacionalne sigurnosti, repre-sivnog sustava i diplomacije, kao ni vo-dećih stručnjaka za islamske i bliskoistoč-ne studije” koji su navodno konzultirani, kao ni predstavnici za javnost naklade je-dnog od naših vodećih sveučilišta, nitko od njih ne razumije jednostavnu i običnu i korisnu riječ *potaknuti*. Kad nešto *potiče-te*, to znači da namjeravate i želite da se to dogodi. Ako je posrijedi pobuna, onda ste ju, time što ste ju potaknuli, vi sami raspi-rili. Ako je posrijedi ubojstvo, onda ste, potaknuvši ga, i sami suučesnik. Ni u je-dnom rječniku nema drugih značenja te riječi, uz moguću iznimku riječi *provocirati* koja zapravo ima pa-sivnu konotaciju. Naposljetku, ima ljudi koji tvrde da žene koje ne žele nositi veo “provociraju” one koji ih siluju i unakazuju ... i sada je Yale tu “logiku” prihvatio i posvojio.

Već je bilo dovoljno loše što je u vrijeme izvornog prijedora većina novinskih medija – ktomu još, u eri “slike” – od najobič-nijeg straha odbila pokazati karikature. No sada je trulež ozbilj-nije prodrla u tkivo. Sada moramo reći da je kaos kojeg se boji-mo i naša greška, ako doista ne i naša izravna odgovornost. To je

Yale Press ograničio akademsku slobodu

Cary Nelson, predsjednica AAUP (Američke udruge sveučilišnih nastavnika)

Mi ne pregovaramo s teroristima. Mi samo pristajemo na one njihove zahtjeve koje očekujemo da će iznijeti.” To je stajalište koje odražava novu politiku koja je na djelu u Yale University Pressu, gdje su iz nove knjige Jytte Klausen, *Karikature koje su protresle svijet (The Cartoons That Shook the World)* izbacili sve vizualne prikaze proroka Muhameda. (...)

Izvornik – Cary Nelson, AAUP President [American Association of University Professors, predsjednica Američke udruge sveučilišnih nastavnika]: *Academic Freedom Abridged at Yale Press*, portal AAUP-a, 13. 8. 2009. (fragmentarno, početak izjave)
URL: <http://www.aaup.org/AAUP/about/presentation/YalePress.htm>

najgora vrsta mazohizma i predstavlja iz-vrtanje normalnog značenja u našem jeziku, kao i onog što smo dosad zamišljali da je naša moralna odgovornost.

Kad se posljednji put ovo dogodilo, kompjutorski sam se spojio na danske karikature ne bih li stekao vlastito mišljenje o njima; isto to činim i danas. Ništa se prošli put nije dogodilo, ali tko može reći da se neki ubilački nastojen teokrat sada neće uvrijediti? Apsolutno odbijam da sam ga potaknuo da to učini i unaprijed izjavljujem da je on izravno i isključivo odgovoran za krv koja se nađe na bilo čijim rukama. On postaje odgovornost naše policije i agencijâ za sigurnost koje djeluju na obrani Ustava, koji ne bismo imali da nismo bili voljni prolijevati krv – vlastitu i tuđu – eda bismo ga dobili. Prvi članak toga ustava zabranjuje svako unaprijedno ograničenje slobode tiska. Koliki li je razlog za sram to što je kampus Nathana Halea⁰¹ unaprijed izvjesio bijelu zastavu i onda, zgu-ren od straha zbog krvi koju će prolili potencijalni ubojice i tira-ni, na sebe preuzeo krivnju!

PREVELE Jagoda Splivalo-Rusan i Giga Gračan

Izvornik – Christopher Hitchens: *Yale Surrenders*, portal *Slate*, 17. 8. 2009. (integralno)
URL: <http://www.slate.com/id/2225504/>

⁰¹ Nathan Hale (1755–1776), student na Yaleu i sudionik Američke revolucije. Kada su ga zarobili Englezi i osudili na vješanje, prije pogubljenja navodno je rekao: “Žao mi je što imam samo jedan život koji mogu dati domovini.” Smatra se da je bio prvi američki špijun; američki je nacionalni heroj. (op. prev.)

INTERVJU S JYTTE KLAUSEN

Postupak Yale University Pressa zapanjujuće nalikuje postupcima danskih mula

JAMES F. SMITH: Zašto ste napisali tu knjigu?

JYTTE KLAUSEN: Činilo mi se da su mnoga pitanja ostala bez odgovora. Osobito me zanimalo što se zbivalo od trenutka kad su karikature objavljene, 30. rujna 2005, pa do pet ili šest mjeseci poslije, kada su po svijetu izbile demonstracije. Tada je bilo očigledno da je vrlo malen broj ljudi u tim demonstracijama uopće i znao za karikature tada kad su objavljene.

Stoga su način na koji se informacija širila i način na koji se razvio sukob predstavljali za mene, kao politologinju, vrlo zanimljiv predmet proučavanja onoga što nazivam povratnom spremom nacionalne i međunarodne politike u globalnome dobu.

Započela sam slijediti svaki trag u smislu različitih aspekata. Vrlo sam shematski popisala sve glavne aktere i otišla intervjuirati svakoga od njih. Svi su me primili. Bilo im je drago razgovarati sa mnom. Jedina osoba koja me nije htjela primiti bio je danski premijer ...

Jesu li ilustracije od ključne važnosti za knjigu?

Da, jesu. U knjizi postoji poglavlje o slikovnom predstavljanju u islamu, o prikazivanju Muhameda u perzijskim i arapskim ilustriranim rukopisima i u zapadnoj umjetnosti. Ilustracije kojih sada nema u knjizi, sadrže više različitih stilova prikazivanja. Svrha je toga da se sučele i usporede načini koji s poštovanjem prikazuju Muhameda kao državnika i ratnika i s licem na kojem je veo odstranjen. Posrijedi su rukopisi iz XI. stoljeća koji pokazuju Muhameda cijelim stasom, s vidljivim licem. Postoji stari crtež koji pokazuje Muhameda kako otvara Kabu u Meki. To je

krasna umjetnost. Vrlo je zanimljiva, očarava. Nije lako dostupna. Nisu to stvari do kakvih možete naprosto ušetati s ulice i razumjeti ih. No jednom kad shvatite da su ti opisi dio putopisâ, životopisâ, da se radi o Prorokovu životu i djelima, a posrijedi su zamašna djela, tada ih je vrlo zanimljivo gledati ...

Jesu li te slike javnosti dostupne i drugdje?

Više nisu dostupne: to je posljedica sukoba zbog karikaturâ, zbog kojega su ih muzeji širom svijeta sklonili ... God. 1997. Yale University Press objavio je zajedno s galerijom Freer, koja ima veliku ilustriranu zbirku islamske umjetnosti, jednu knjigu. U tu su knjigu uvršteni prikazi Muhameda iz galerije Freer.

Nevoljko ste pristali da ih se povuče?

Prije svega, ja nisam objavljivala karikature. Ja nemam pravo na pretisak karikaturâ. Radi se o nesporazumu. No 11 od 12 karikatura pohranjeno je u kraljevskoj knjižnici u Kopenhagenu i pod embargom su na deset godina. Ali ona posljednja, najspornija, ona s bombom u turbanu, na nju umjetnik ima pravo, ima pravo na svoj crtež. On ju stalno pretiskuje i prodaje pa je razvio živahan biznis. Uskoro će se otvoriti jedna izložba u Danskoj gdje će ju on ponovo izložiti.

Ja sam imala pravo na pretisak jedne stranice iz objavljenih novina. Stranica ima na sebi mnogo teksta. Moja je namjera bila da pokažem stranicu i raspored karikaturâ na njoj. Mnoge karikature nisu zapravo ni pokazivale Muhameda. Neke su ismijavale dotične novine. A neke, tri, možda četiri, rasistički su ocrtavale semitskoga Muhameda i bile nacrtane u tradiciji europ-

skoga antisemitizma. Na jednoj je Muhammed nacrtan u stilu ilustriranja mitova, svojevrsnih vjeronaučnih ilustracija, no namjesto aureole prorok je opremljen parom rogova. Stoga je moja namjera pri pretisku stranice bila pokrenuti raspravu o sljedećoj temi: što o tome kako Danci stvaraju predodžbe govore te slike i o tome što te slike znače. Doista, u poglavlju se radi o dugom doseg u križarskih ratova u zapadnoj umjetnosti.

To je sve vrlo akademski i s fusnotama (smije se). Nadam se da će se ljudi bavljati kad ju počnu čitati. No moj idealni čitatelj bio je jedan inteligentni student.

Kako je započeo spor oko objavljivanja karikatura?

Knjiga je prošla uobičajen recenzentski postupak. Bila su četiri recenzenta ... S velikim su je oduševljenjem odobrili. Yale Press i ja bili smo vrlo sretni i uzbuđeni. Tada su se postavila pitanja o pravnim implikacijama. Onda ju je pregledao pravni savjetnik, savjetnik sveučilišta Yale. Neobično je što se jedno sveučilište upliće tako detaljno, jer i izdavač, Yale Press, naravno ima svoje vlastite pravnike. Tomu se nisam usprotivila. Prihvaćam da ljudi nisu skloni riziku, a to će za mene postaviti visoke standarde u smislu dokumentacije i dokazâ. Knjigu sam pisala znajući da će razina moje odgovornosti ići veoma visoko.

23. srpnja pozvao me na kavu John Donatich, direktor Yale University Pressa. Dogovorili smo se kada ćemo se naći. Tada mi je rekao da će nam se pridružiti Linda Lorimer, tajnica Sveučilišta i glavna pravna savjetnica. Bit će s nama i Marcia Inhorn, predstojnica katedre za islamske studije na Yaleu. Ona nije bila uključena u izradu knjige, niti ju je pročitala.

Na tom sam sastanku saznala da je Sveučilište, odnosno Linda Lorimer, dobilo mišljenje kako je za Yale opasno objaviti te karikature. I rečeno mi je da ne mogu objaviti karikature.

Sporili smo se oko toga dva sata. Još uvijek se ne slažem s njihovom odlukom. Mislim, u prvom redu, da odražava neispravnu procjenu uzroka samog prijepora i da je također propustila

Jytte Klausen

uzeti u obzir kontekst u kojem sam objavila pretisak stranice iz novina.

Ljudi koji su Sveučilište tako savjetovali nisu zapravo imali priliku pročitati moju knjigu. Oni su reagirali na temelju slikanih ilustracija koje su im poslale elektroničkom poštom.

Tako se, po mom mišljenju, ovdje dogodilo nešto što zapanjujuće nalikuje postupcima danskih *mula*, koji su putovali svijetom i e-mailom slali slike kako bi razjarili ljude. Na sličan je način Sveučilište Yale izvadilo karikature iz konteksta.

I kad vidite neke javne izjave koje ovu akademsku knjigu, napisanu za američke studente viših godina kao studija slučaja jedne krize u međunarodnim odnosima, predstavljaju kao nešto što može izazvati građanski rat u Nigeriji ... mislim da je to smiješno.

No do stanovite je mjere galama koja se sada podigla iskri- vila ono što mi je bio cilj i preusmjerila ga u sukob oko prikazi- vanja ili neprikazivanja Proroka. Zato sam pristala povući kari- kature – jer takvo što ja nisam željela. Ne bih ništa postigla svo- jom knjigom ako ona postane samo još jedan metak u ratu oko prikazivanja ili neprikazivanja.

Do tog je rata nesumnjivo došlo. Ja jesam za slobodu govo- ra, ali nisam aktivistica. Za mene se u ovom slučaju radi o nasi- lju nad akademskom slobodom. Ne mislim da je akademska slo- boda apsolutna. Ako postoji vjerodostojan dokaz da će se dogo- diti ubojstvo i kaos, u redu. No izdavač se sada zamata u krvavu zastavu karikaturâ. Krv će mi se naći na rukama – te se riječi ne- prekidno ponavljaju. A Sveučilište je pogriješilo jer je temu na- pravilo još zapaljivijom nego što bi bila i ozbiljno je podcijenilo razmjere do kojih je ona postala samo još jednim poglavljem u sagi o sukobu oko karikaturâ, koji danas zapravo drži u pogonu automatski pilot. I pazite, u ovaj proces nisu uključeni muslima- ni, osim mojih recenzenata muslimana ... koji pišu i kažu, obja- vite tu knjigu s karikaturama ...

Na glasu sam kao pošten promatrač muslimanskih zbivanja na Zapadu. To ne znači kako mislim da ne bismo trebali imati slobodu govora. Mislim da ni pod kojim okolnostima ne smije- mo dozvoliti da nam takve vrste pobožnosti određuju što ćemo činiti ili ne činiti. No u mojem slučaju doista nisu muslimanske pobožnosti te koje su upletene u zabranu karikaturâ i ilustraci- jâ. Radi se o Sveučilištu koje u svojem strahu želi preduhitriti po- sljedice što ih tek maglovito nazire.

Metafora kojom se koristim jest ona o čudovištu u šumi ko- je noću ne možete vidjeti, ali znate da je ondje pa ste sami odgo- vorni ako ga čime izazovete.

Povukla sam stranicu s karikaturama jer držim da su sveu- čilišta osobito dužna skrbiti se o osoblju, studentima i dobrobi- ti svih. Kad je Linda Lorimer već dobila te alarmantne recenzije, uistinu sam ju žalila. Problem je ovdje u tome hoćete li doista tražiti takvu vrstu savjeta, a da pritom niste priskrbili kontekst? No kad ste već dobili savjet, i s obzirom na izvore iz kojih dola- zi, mislim da nije imala odveć izbora. Da sam ja u upravi sveuči- lišta, povukla bih karikature.

No to ne objašnjava zbog čega su uklonili ostale ilustracije. Jer ja sa sigurnošću znam da se ljudi od kojih je zatražen savjet nisu jednoglasno složili čak ni oko karikaturâ, budući da su ne- ki od njih bili u dodiru sa mnom, a profesorica Sheila Blair s Bos- ton Collega istupila je u javnosti ...

Mnogi mi ljudi pišu ljutite e-maile. Mnogi me nazivaju ku- kavicom jer sam pristala povući stranicu s karikaturama, a ja sam samo pristala stajati uz Yale. U redu, neka me zovu kukavi- com. No ovdje nije posrijedi demonstracija slobode govora, ovo je akademski rad, i što se mene tiče riječi će morati stajati same za sebe.

Postoji li prihvaćeno temeljno pravilo po kojemu se prika- zuje Prorok?

Ta karikatura ima dva problema. Portretira Proroka kao iz- vor nasilja. Prorok je izvor ljubavi i razumijevanja i on se utječe nasilju tek kao posljednjem sredstvu. Prikazati ga kao izvor na- silja stoga je duboko uvredljivo.

Europski muslimani su se veoma uzrujali, jer je karikatura za nasilje optuživala vjeru i sve muslimane, a muslimani sebe smatraju primarnim žrtvama: 95% svih žrtava nasilja džihada su muslimani. U Egiptu je terorizam uništio turizam kao privrednu granu. Stoga su se ljudi na muslimanskoj strani veoma naljutili zato što karikatura optužuje žrtvu.

U suštini prijevora počivao je autentični kulturalni nespo- razum. Upravo je ta jedna karikatura to učinila kristalno jasnim.

Postoji fetva o frizu s Muhamedom u Vrhovnome sudu SAD-a. A učenjak iz Meke, od kojega ju je zatražila američka mu- slimanska zajednica, napisao je fetvu koja tumači svetu knjigu i praksu. Zaključak je da muslimani moraju biti ponosni što je dr- žavnik Muhamed naslikan u Vrhovnome sudu i da je sama činje- nica što je ondje priznanje njegove važnosti.

PREVELE Jagoda Splivalo-Rusan i Giga Gračan

Iz teksta – James F. Smith: *Yale and the Danish cartoons – revisited*, blog Jamesa F. Smitha, 24. 8. 2009.

URL: http://www.boston.com/news/world/worldly_boston/2009/08/danish_car- toons_revisited_1.html